

Vogels van de Nederlandse Rode Lijst

Aflevering 4 - De Boomvalk: snelle jager

Tom Loorij

De Boomvalk *Falco subbuteo* is na het Smelleken onze kleinste valkensoort en hij is ook op één na onze snelste vogel, want ook in dat opzicht wint het Smelleken van hem. Smellekens zien we overigens alleen in de maanden dat de Boomvalk niet in ons land verblijft. De Boomvalk jaagt in een snelle vlucht op allerlei soorten kleine zangvogeltjes (kieskeurig is hij daarbij niet, zwaluwen, piepers, leeuweriken, mussen, alles gaat er met smaak in) en op grote insecten, zoals libellen en vlinders. Dat doet hij boven allerlei typen open en halfopen landschappen zoals heidevelden, moerassen, hoogvenen, open duinen, maar zelfs aan randen van dorpen en steden. De vogeltjes peuzelt hij meestal op een vaste zitplaats op. De libellen brengt hij over in zijn poten en deze eet hij meestal al vliegend op. Op het postzegelpaartje uit Gibraltar wordt een en ander prachtig geïllustreerd. De libel in zijn poot is goed te zien en hij wordt vergeleken met een Jaguar jachtbommenwerper, een vliegtuig uit de Tweede Wereldoorlog, als symbool van zijn snelle wendbare vlucht. Ondanks die spectaculaire jachttechniek is het toch een vrij onopvallende vogel die gemakkelijk over het hoofd wordt gezien.

Enorme achteruitgang

In vrijwel het hele land wordt de Boomvalk als broedvogel vastgesteld in open agrarisch landschap, maar nergens in een hoge dichtheid. Hij broedt in open boslandschap, vaak aan de rand van het bos of in boomsingels. Bomen met oude kraaiennesten zijn een voorwaarde, want die gebruikt hij als nest. Het zwaartepunt van zijn verspreiding ligt op de hogere zandgronden. En juist in dat gebied is hij de laatste jaren hard achteruitgegaan. Een lichte toename in het noorden en westen van het land weegt daar bij lange na niet tegenop.

Hij verscheen pas voor het eerst op de Rode Lijst van 2004 als 'kwetsbaar'; op eerdere rode lijsten kwam hij niet voor. Die categorie hield hij nog net op de Rode Lijst van 2016, maar de situatie is wel verder verslechterd. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw is de stand namelijk met zeker 25% afgenomen. Tussen 1985 en 1992 bereikte hij een maximum van 1.700 tot 2.100 paar. Binnen tien jaar was dit gedaald tot 700 à 1.000 paar in de periode 1998-2000. De nieuwste vogelatlas van Sovon vermeldt nog maar 450 tot 700 paar voor de periode 2013-'15.

Bedreigingen en beschermingsmaatregelen

De afname wordt voor een deel toegeschreven aan toenemende predatie van nestjongen door de Havik die in de kerngebieden van de Boomvalk in die jaren juist erg in aantal toenam. Daarnaast heeft insecticidegebruik in de landbouw gezorgd voor een enorme afname van insecten en voorts is de zangvogelstand (leeuweriken, mussen, zwaluwen) van het open agrarisch landschap teruggelopen. Dit heeft dus geleid tot een verminderd voedselaanbod. Het belangrijkste is misschien de afname van nestgelegenheid doordat het aantal Zwarte Kraaien en Eksters in bosrijke streken afneemt. Verder wordt hij ook regelmatig het slachtoffer van windmolens. Hij heeft echter niet, zoals veel andere roofvogels, veel last gehad van directe vergiftiging door pesticiden.

Wanneer we de achteruitgang van de soort willen stoppen zijn in ieder geval ingrijpende maatregelen in het agrarisch cultuurlandschap nodig. Een gevarieerd en meer natuurlijk landschap zorgt voor meer insecten en meer kleine zangvogels en dus voor een groter voedselaanbod. Ook aan de lokale bestrijding van de Zwarte Kraai moet een halt worden toegeroepen. Meer kraaien betekent immers

meer nestgelegenheid. En natuurlijk vraagt de jacht op trekvogels in Zuid-Europa om actie, zodat deze aan banden wordt gelegd. Het is onzeker of er ook nadelige effecten (voedselgebrek of pesticidgebruik) in de overwinteringsgebieden een rol spelen bij de achteruitgang. Dit wordt nog onderzocht. De Boomvalk is maar kort in ons land, hooguit een maandje of vier tot vijf, van ergens in april tot ergens in augustus. In de rest van het jaar zit hij in Afrika ten zuiden van de Sahara. Op de trekroute loeren gevaren op hem, vooral jacht. Het is bekend dat op Malta jaarlijks zo'n 500 tot 1000 Boomvalken worden geschoten.

En natuurlijk vraagt de jacht op trekvogels in Zuid-Europa om actie, zodat deze aan banden wordt gelegd.

■ T.P.J. Loorij, Rozentuin 31, 2272 XA Voorburg, e-mail: tloorij@xs4all.nl.